

розважального, перебираючи функції інформування доступно про складне, що й споріднює комікс з традиційними ЗМК, надаючи можливості розширити власний

комунікативний потенціал. Дослідження саме цього аспекту коміксу вважаємо найпріоритетнішим у подальшому вивченні.

Література

1. Барзах А. О поэтике комикса [Электронный ресурс] / А. Барзах // Комментарий. — Режим доступа : <http://www.commentmag.ru/archive/17/5.htm>.
2. Боброва Е. Н. Комикс как форма диалогизации рекламного текста [Электронный ресурс] / Е. Н. Боброва // Пятигорский государственный лингвистический университет. — Режим доступа : http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2009/V/uch_2009_V_00052.pdf.
3. Данилец С. Комикс на Западе и в России [Электронный ресурс] / С. Данилец // Проза.ру. — Режим доступа : <http://www.proza.ru/2009/12/16/876>.
4. Ерофеев В. Комиксы и комиксовая болезнь [Электронный ресурс] / В. Ерофеев // Déjà vu. — Режим доступа : http://www.ec-dejavu.net/c/Comic_strip.html.
5. Золотницкий Д. «Удивлять самого себя». Беседа с Александром Ремизовым / Д. Золотницкий // Мир фантастики. — 2007. — № 50.
6. Канделаки Т. Хихус о комиксах, образовании, терпимости и дуракавалянии [Электронный ресурс] / Т. Канделаки // Блог Тины Канделаки. — Режим доступа : <http://tikandelaki.livejournal.com/247239.html>.
7. Козлов Е. В. Коммуникативность комикса (в текстуальном и семиотичном аспектах) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Е. В. Козлов. — Волгоград, 1999. — 18 с.
8. Кравцова М. В России культура комиксов только набирает обороты – интервью с Андреем Ерофеевым [Электронный ресурс] / М. Кравцова // Персональный сайт. — Режим доступа : .
9. Лютикова Г. В. Девятое искусство: комиксы [Электронный ресурс] / Г. В. Лютикова // Magspace.ru. — Режим доступа : <http://magspace.ru/blog/intresting/164960.html>.
10. Макклауд С. Понимание комикса. Невидимое искусство / С. Макклауд ; пер. с англ. Студия А7. — США : Kitchen Sink, 1993. — 216 с.
11. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа / Маклюэн Г. М. ; пер. с англ. В. Николаева ; закл. ст. М. Вавилова. — М. ; Жуковский : КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. — 464 с.
12. Серебренников А. Том Голд о комиксах, визуальном языке и недоверии к Фэйсбуку / А. Серебренников // Fust Cult. — Режим доступа : <http://www.fastcult.ru/501172.html>.
13. Хлестова С. В Харькове о правилах поведения при ЧП рассказывают в комиксах [Электронный ресурс] / С. Хлестова // Восточный Дозор. — Режим доступа : <http://kharkov.dozor.ua/news/obwestvo/kultura/1157579.html>.
14. Adams S. Joe Sacco : Interview [Электронный ресурс] / Sam Adams // The A. V. Club. — Режим доступа : <http://www.avclub.com/article/joe-sacco-57360>.

УДК 007:304:070

А. В. Чубрей

Українська академія друкарства (м. Львів)

«Аматорський театр "Нашого Прапора"» як гідний приклад видавничої серії 20–30-х років ХХ ст.

Чубрей А. В. «Аматорський театр "Нашого Прапора"» як гідний приклад видавничої серії 20–30-х рр. ХХ ст. У статті досліджено особливості театральної серії «Аматорський театр "Нашого Прапора"» (1935–1937), заснованої та видаваної Іваном Тиктором. З'ясовано критерії та умови, за якими відбиралися твори до серії. Проаналізовано особливості авторських передмов та «режисерських завваг», що допомагають не лише зрозуміти аматору суть пропонованого твору, але й правильно підготувати його до постановки. Досліджено шляхи промоції, які зближували читача із творами засобами матеріального та суто творчого заохочення.

Ключові слова: серія, «Аматорський театр "Нашого Прапора"», Іван Тиктор, аматорський театр.

Чубрей А. В. «Аматорський театр "Нашого Прапора"» как достойный пример издательской серии 20–30-х гг. XX в. В статье исследованы особенности театральной серии «Аматорський театр "Нашого Прапора"» (1935–1937), основанной и издаваемой Иваном Тиктором. Выяснены критерии и условия, согласно которым отбирались произведения в серии. Проанализированы особенности авторских предисловий и «режиссерских примечаний», помогающих не только понять любителям суть предложенного произведения, но и правильно подготовить его к постановке. Исследованы пути промоции, которые сближали читателя с предложенными произведениями посредством материального и сугубо творческого поощрения.

Ключевые слова: серия, «Аматорський театр "Нашого Прапора"», Иван Тиктор, любительский театр.

Chubrei A. «The Amateur Theatre of "Our Flag"» as the decent example of the published series of the 20–30's of the XXth century. The peculiarities of the published theatrical series «The Amateur Theatre of "Our Flag"» (1935–1937), founded and published by Ivan Tyktor, are analyzed. The criteria and the obstacles, which were determining during the selection for the series, are founded. The peculiarities of the author's prefaces and the director's remarks, which helped the amateurs to understand not only the main idea of the proposed edition, but also to prepare it for the staging correctly are investigated. The ways of the promotion, which approximated the readers with the editions by the methods of material and purely creative encouragement are analyzed. These series are remarkable especially in the conditions of that time when there were no professional books for the amateurs of 20–30's of XXth century of Galicia because of the level of its preparation. That's why we have a reason to say that these editions can be a decent example for the authors of the nowadays theater books devoted to the amateur actors, which only begin their career in this kind of art.

Keywords: series, «The Amateur Theatre of "Our Flag"», Ivan Tyktor, amateur theatre.

Книжкові серії (тобто об'єднання видань під єдиною назвою) належать до *«традиційних видів книговидаць, який не втратив своєї актуальності й сьогодні»* [23:50], і вони неодноразово ставали об'єктом досліджень і з академічного, і з практичного поглядів. Так, В. Васильєв розробив спеціальний типологічний паспорт для кожної серії [3], паспортизація була розроблена також Науково-видавничою радою НАН України [23]. Є і розвідки, присвячені аналізу сучасних видавничих серій, (див., до прикладу, статтю Н. Зубко [11]). Серед робіт щодо видавничих серій, зокрема 20–30-х років XX ст. за кордоном, варто відзначити монографію Л. Лонгбауер, присвячену нон-фікшн-серіям, за допомогою яких відстежуються особливості повсякденного життя британців [31], а також статті українських дослідників – М. Тимошика (про діяльність І. Огієнка у Варшаві у видавництві «Наша Культура») [28], О. Палюх (про львівські видання окресленого періоду, зазначені на сторінках газети «Діло») [19]. Л. Кусий у контексті загального огляду діяльності Г. Гануляка проаналізувала серію «Театральна Бібліотека» [13]. Чимало сучасних публікацій присвячено аналізу багатого доробку видавничого концерну «Українська Преса» І. Тиктора (зокрема, серій стосуються статті О. Кусий [14], Е. Огар [18], М. Пірко [21] та ін.). Детально досліджено увесь видавничий і журнальний доробок концерну в покажчику, укладеному В. Денисюк [9].

Мета статті – з'ясувати роль, яку відігравала для тогочасного аматорського руху серія «Аматорський театр "Нашого Прапора"», особливості добору матеріалу для цього об'єднання видань та шляхи їхньої промоції для читачів на шпальтах часописів 20–30-х років XX ст.

Потреба урізноманітнити репертуар для аматорських гуртків неодноразово лунала в тогочасних пресових виданнях: *«На нещастя наш репертуар народних театрів не багатий, драматична продукція переживає кризу, та всеж таки дбайливий режисер гуртка вишукає твори, що заслуговують на увагу і розріжнить зерно від полови»* [22], *«Головно аматорські гуртки відчують великий брак нових драматичних шук, але їх на жаль нема, а те, що в останніх двох роках появилось з тієї ділянки, це є майже без виїмку хлам, без ніякої вартості. Добрих побутових комедій і – історичних драм – ось чого село хоче!»* [4]. «Відповіддю» на такі заклики цілком можна вважати серію «Аматорський театр "Нашого Прапора"», що її започаткував у 1935 р. І. Тиктор.

Насамперед зауважимо особливості добору видань цієї серії. У сучасній практиці спостерігається тенденція, згідно з якою видавництво самостійно обирає твори та формує серію відповідно до обраної заздалегідь концепції. В організаторів «Аматорського театру "Нашого Прапора"» теж був свій ідейний задум, однак твори, що мали увійти до

неї, повинні були перемогти в конкурсі: «З кінцем лютря ц. р. починаємо друкувати драматичні твори і запрошуємо до співпраці всіх, які будьто мають готові пєси, будьто хочуть їх написати» [12]. Вимоги до п'єс були практичними та спрямованими одразу на можливість їх подальшої реалізації на сцені: «Умови прийняття пєси до друку такі:

1. Драма, комедія чи пєса, якої вистава заповнилаб цілий один вечір, себто приблизно 2–3 год.

2. Тема оригінальна, взята з якогонебудь середовища нашого сучасного громадянського життя, або історична чи побутова з нашого минулого, але яка торкаласяб невикористаних ще досі сторінок нашої історії (Наливайко, Гонта, Калнишевський і т. п.) чи побуту (з життя чумаків і т. п.).

3. П'єса не може бути перевантажена психологією, мусить бути зрозуміла й технічно-можлива до вистави в першу чергу на аматорських сценах. Себто мусить мати обмежену кількість осіб, ясно зазначену інтригу, сильну акцію, і легку обстановку» [12].

Окремо одразу зазначені авторські права власника драматичного твору після надсилання до редакції газети:

4. «Автором пєси може бути лише передплатник "Нашого Прапора".

5. Кожна пєса принята до друку буде гонорована згідно з умовою з автором.

6. Всі права друку застерігає собі Видавництво "Нашого Прапора".

7. Право виставки пєси одержують від Видавництва Ам. Гуртки Читальні й тощо, які є точними передплатниками "Нашого Прапора".

8. Право вистави у концесіонованих [дозволених, які відбуваються за дозволом – А. Ч.] театрах є власністю автора, як також і право перекладу на чужі мови.

9. Редакція драм. творів відповідатиме на всі запити авторів і всі свої оголошення міститиме на сторінках "Нашого Прапора"» [12].

Окремо було зазначено вимоги щодо власне авторського рукопису:

10. «Читко і широко писаний рукопис на одній сторінці (по можности на машині) просимо надсилати на адресу "Нашого Прапора". Крім правдивого прізвища треба подати свій знак під яким редакція драмат. творів помістить в "Нашому Прапорі" свою відповідь» [12].

Лауреати конкурсу (а їх виявилось вісім, Г. Меріям-Лужницький та Б. Пирятинський

опублікували дві свої п'єси) переважно зверталися до жанру історичної драми. Якщо аналізувати не лише жанрове наповнення, але й відповідність сучасному видавничому стандарту [5], то «Аматорський театр "Нашого Прапора"» належить до відкритих (має 10 випусків) з однотипним оформленням – це брошура (видання мають від 24 до 48 сторінок), з ілюстраціями та передмовою або без них. Усі примірники відкриває (опісля даних, поданих на титульному аркуші) застереження про авторські права не лише на передрук твору, але й на його постановку: «Право вистави пєси мають не лише ті читальні "Просвіти", кружки "Рідної Школи", "Сільського Господаря", інші аматорські гуртки, які є точними передплатниками часопису "Наш Прапор". Всі товариства, які не є передплатниками часопису "Наш Прапор" а виставляли б цю пєсу – відповідатимуть за порушення авторських прав». Деякі випуски (перший [17], другий [20] та п'ятий [16]) відкриває передмова, в якій зазначається важливість окресленої теми для 20–30-х років ХХ ст., розкриття теми попередниками та актуальність для аматорської сцени: «Драма Меріям-Лужницького цілий вклад в нашу драматичну літературу: вона сценічна, добре збудована, психологія виведених персонажів гаразд обоснована. Завдяки цим прикметам і живій акції легко її вивести на аматорській сцені» [15]; «Аматорська сцена є підвалиною театру. І щойно сповнятиме вона гідно своє виховне завдання, коли подаватиме глядачам правдиві, лицарські постаті, без шкідливих викривлювань та немічних сцен. Завданням аматорської сцени є не лише формувати світогляд своїх читачів, але й живим словом виділяти їм ці прикмети, завдяки яким наші предки стали безсмертні й перейшли в історію» [6]; «Щиро бажаю, щоб ця драма збагатила репертуар наших театрів і кращих аматорських сцен, – щоб збільшила зацікавлення якнайширших верстов громадянства рідною історією, – та щоб так автора цієї драми як також інших драматургів побудила створити більше подібних творів, беручи за тему і подібні трагічні моменти і зовсім світлі для нашої історії» [30].

Окрім того, майже всі випуски містять «режисерські завваги», викладені зазвичай наприкінці видання. У періодиці того часу неодноразово лунали прикрі констатації браку професійної літератури: «В нас нема ні одного підручника для театральних аматорів, нема

фахових театральних журналів, а в нашій пресі не пишеться нічого про театр, мистецтво (крім звітів з театральних вистав) – в нас не подумав ніхто про систематичні курси для аматорів, в нас не було досі драматичної школи, тому нічого дивного, що наші аматорські театри часом до смішності примітивні» [27], – тому наведені ініціативи могли б не лише посприяти успіху постановки, але й, власне, навчити театралів-початківців:

- тонкошам освітлення: «Добре було б, щоб воно [освітлення] у 1-шій відслоні було синє (крізь синій папір), в усякому випадку доволі темне, а в 1-шій відслоні II дії – червоне темне» [23];

- як правильно розвивати персонажа на сцені: «В моменті, коли довідується, що його діти розстріляні, треба зробити довшу павзу – він неначе внутрішньо переломлюється. Актор, що грає Василенка, мусить переконати (свою грою) глядачів, що в житті Василенка почало твориться щось нове, дотепер в нього підсвідоме» [24];

- як виконувати трюки: «У 6-тій яві I. дії, коли Олекса стрибає крізь вікно, треба вважати, щоб цей скок вийшов гладко, тобто, щоб не зачепити, а то й не повалити лаштунку. Коли сцена мала й перевести цей скок важко, то Олекса може тікати дверми, та тоді оба жандарми мусять разом увійти на сцену й один із них нехай стоїть біля вікна» [25];

- як правильно обирати реквізит: «Значить, коли біля Оксаниної хати стоїть пліт, а під плотом лавочка, режисер мусить пригадуватися над тим, в яких явах поодиноких дій біля цього плоту й цієї лавочки умістити потрібних осіб, але то так, щоб цей реквізит не тільки помагав згаданій ситуації, але й був на цьому місці просто необхідний» [26];

- як організувати роботу масовки: «Треба пам'ятати, що гурт відпроваджує рух на сцену – сміх, крик, жарти, але рівночасно в деяких хвилинах (III. і IV. дія) гурт мусить передавати почування поодиноких дієвих осіб, себто жах, жаль, страх і т. д.» [26:48].

У 10-му випуску серії «Аматорський театр "Нашого Прапора"» вміщено репродукцію картини «Імператор Петро Великий відвідує наказного гетьмана Полуботка в казематі Петропавлівської фортеці в 1724 році» – для того, щоб аматорам було легше відтворити інтер'єр в'язниці та костюми героїв п'єси. Тобто навіть ілюстративний матеріал

покликаний не просто доповнювати текст, а ставати наочним прикладом.

Але для того, щоб усі ці рекомендації були ефективними, потрібно, щоб вони знайшли свого читача. Із цією метою перед випуском кожної нової книги з серії на сторінках «Нашого Прапора» з'являлися анонси, і засоби привернення уваги були різними, містили заохочення як матеріальне, так і духовне, апелюючи до творчих можливостей акторів: «Друкується і вкортці появиться сенсаційна драма на 4 дії П. Мерчука "Ми йдемо в бії". Акція драми представляє визвольні змагання української нації в боротьбі з червоною Москвою. Драма вийде як черговий 3-ий випуск «Аматорського Театру "Нашого Прапора"» і напевно здобуде такий самий попит, як оба попередні випуски "Ой, Морозе, Морозенку" й "Їхав козак на війноньку"» [10]; «В продажі поодинокі випуски коштують по 90 грошів, а точні передплатники "Нашого Прапора" одержують тільки по 30 грошів» [7]; «Для найкращих і найсильніших аматорських гуртків наших Читалень і Кружків видає «Аматорський театр "Нашого Прапора" як черговий 5-ий випуск історичну драму на 4 дії Меріям-Лужницького "Дума про Нечая"» [8]; «Будете мати матеріальний і моральний успіх, як будете ставити пєси видання "Аматорського Театру". Зимова пора найкраще надається для приготування вистав. Замовляйте чимскоріше слідуєчі театральні пєси, дозволені цензурою до вистав» [2]; «Досі вийшло 10 драматичних випусків, а всі тішуться не лише великим попитом, але й мають уже свою славу між Аматорськими Гуртками» [29].

Отже, серія «Аматорський Театр "Нашого Прапора"» не лише по-справжньому допомагала тогочасному аматорському рухові, – вона була винятковим явищем з-поміж інших театральних видань. Ось як відзначено стан видання драматургічних творів на 1937 р.: «Найкраще циферно виглядає – за десятковою системою – відділ 8 Література, бо в цьому відділі занотовано 208 книжок (...) А докладніше: повістей і оповідань – 62; драм – 61 (...) Із цього виказу видно, що найбільше виходить повістей і оповідань, а потім – драматичних творів. Кількісно тут майже однаково, але якісно велика різниця. Коли на 62 книжки повістей і оповідань, скажімо, яких 60 відсотків має певну літературну вартість, то на 61 драм. творів 95 відсотків не має ніякої літературної стійкості. Це твори для села. Її творить хто хоче і як хоче» [1]. Тому на основі

проведеного аналізу серії можна стверджувати, що видання, котрі входять до її числа, якраз і належать до тих 5 відсотків, що дбали про свого читача, не лише дібравши найкращі нові твори на основі конкурсу, але й доповнивши їх ґрунтовними «режисерськими заввагами», які стали суттєвою допомогою тогочасному аматорському рухові. Отож, можна

стверджувати, що Іван Тиктор із колективом, започатковуючи серію із метою – «З уваги на брак у нас цього роду драматичних творів, Видавництво "Наш Прapor" почало видавати бібліотеку для аматорських сцен» [6], – впоралися з нею на гідному для наслідування подальшими видавцями прикладі.

Література

1. Б. Р. Книжкова продукція в Галичині за 1937 р. / Б. Р. // Українська книга. — 1938. — Ч. V. — С. 81.
2. Будете мати матеріальний і моральний успіх... // Наш Прapor. — 1937. — Ч. 9 (25 січня). — С. 5.
3. Васильев В. И. Академические научные серии: вопросы классификации типологии / В. И. Васильев // Научная книга. — 2000. — № 1. — С. 18–23.
4. В. Г. Село й діти – купують у нас книжку / Г. В. // Наш Прapor. — 1935. — Ч. 14 (21 лютого). — С. 4.
5. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять : ДСТУ 3017 : 2015. — К. : УкрНДНЦ, 2016. — 42 с.
6. Від видавництва // Пирятинський Б. О. Їхав стрілець на війноньку! — Львів : Видавець Іван Тиктор, 1935. — 22 с. — С. 2. — (Аматорський театр «Нашого Прaporу» ; вип. 2.).
7. В продажі поодинокі випуски... // Наш Прapor. — 1936. — Ч. 13 (3 лютого). — С. 6.
8. Для найкращих і найсильніших аматорських гуртків... // Наш Прapor. — 1936. — Ч. 34 (23 березня). — С. 6.
9. Денисюк В. Г. Видання Івана Тиктора та концерну «Українська преса» / В. Г. Денисюк. — Львів : [б. в.], 2000. — 368 с.
10. Друкується і вкортці появиться... // Наш Прapor. — 1935. — Ч. 79 (13 жовтого). — С. 1.
11. Зубко Н. Н. Книжкові серії у видавничому репертуарі України : типо-видові пріоритети / Н. Н. Зубко // Поліграфія і видавнича справа. — 2014. — № 4. — С. 65–77.
12. Конкурс на драматичні твори // Наш Прapor. — 1935. — Ч. 5 (20 січня). — С. 8.
13. Кусий Л. Видавнича діяльність Григорія Гануляка у Львові (1910–1939) / Л. Кусий // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. — 2009. — № 1. — С. 139–153.
14. Кусий О. Репертуар «Діточого Театру» (1921–1939) у серії «Діточа Бібліотека» Михайла Таранька / Олександра Кусий // Записки Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. — Львів, 2006. — Вип. 14. — С. 144–155.
15. Лімнецький М. [Передмова] / М. Лімнецький // Ой Морозе, Морозенку. — Львів : Видавець Іван Тиктор, 1935. — 32 с. — (Аматорський театр «Нашого Прaporу» ; вип. 1).
16. Меріям-Лужницький. Дума про Нечая / Меріям-Лужницький. — Львів : Видавець Іван Тиктор. — 1936. — 36 с. ; іл. — (Аматорський театр «Нашого Прaporу» ; вип. 5).
17. Меріям-Лужницький. Ой Морозе, Морозенку / Меріям-Лужницький. — Львів : Видавець Іван Тиктор, 1935. — 32 с. — (Аматорський театр «Нашого Прaporу» ; вип. 1).
18. Огар Е. І. Науково-популярні історичні серії концерну Івана Тиктора: видавничий аспект / Е. І. Огар // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. — 2016. — Вип. 6. — С. 364–374.
19. Палюх О. Українське книговидання у Львові 20-х рр. ХХ ст. в ретроспективі газети «Діло»: умови видавничої діяльності, мережа видавництв / О. Палюх // Записки Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника. — 2009. — № 1. — С. 177–199.
20. Пирятинський Б. О. Їхав стрілець на війноньку! / Б. О. Пирятинський. — Львів : Видавець Іван Тиктор, 1935. — 22 с. — (Аматорський театр «Нашого Прaporу» ; вип. 2).
21. Пірко М. Культурно-просвітницька місія «Української Бібліотеки» Івана Тиктора в національному та ідеологічному просторі українців / Марія Пірко // Схід. — 2017. — № 2. — С. 44–52.
22. Порадник для аматорських театрів // Театральне мистецтво. — 1923. — Вип. II (лютий). — С. 22.

23. Радченко А. Академічні книжкові серії / А. Радченко // Вісник Національної академії наук України. — 2008. — № 10. — С. 50–54.
24. Режисерські завваги // Ми йдемо в бій. — Львів : Видавець Іван Тиктор, 1935. — 24 с. — С. 23. — (Аматорський театр «Нашого Прапора» ; вип. 3).
25. Режисерські завваги // Цісарська медаля. — Львів : Видавець Іван Тиктор, 1935. — 24 с. — С. 23. — (Аматорський театр «Нашого Прапора» ; вип. 4).
26. Режисерські завваги // На широких степах України. — Львів: Видавець Іван Тиктор, 1936. — 48 с. — С. 47–48. — (Аматорський театр «Нашого Прапора» ; вип. 6).
27. Театроман. Кілька слів про аматорські гуртки / Театроман // Театральне мистецтво. — 1923. — Вип. II. — С. 17.
28. Тимошик М. Українознавчі проекти видавництва «Наша Культура» у Варшаві (20–30-ті рр. ХХ ст.) та їх актуальність для сучасності / М. Тимошик // *Studia Ucrainica Varsoviensia* / red. I. Mytnik. — №. 3. — Warsaw, 2015. — S. 367–379.
29. Читайте! Передплачуйте! Поширюйте! // Наш Прапор. — 1937. — Ч. 141 (22 грудня). — С. 7.
30. Шкрумеляк Ю. Супровідне слово / Юра Шкрумеляк // Меріям-Лужницький. Дума про Нечая / Меріям-Лужницький. — Львів : Видавець Іван Тиктор. — 1936. — С. 4.
31. Langbauer Laurie. *Novels of everyday life: the series in English fiction, 1850–1930* / Laurie Langbauer. — Cornell University Press, 1999. — 248 p.